

ÁDÁM BIBORKA

AUGUSZTUS 23. SAJTÓREPREZENTÁCIÓJA A HÁROMSZÉKI MAGYAR ÍROTT SAJTÓBAN (1968–1989)

Jelen tanulmány célja sajtórepresentáció-elemzés segítségével bemutatni, hogy az augusztus 23-ához kötődő emlékűnepséget milyen jelentéstartalmakkal ruházta fel a kommunizmus propagandagépezete Háromszéken, 1968 és 1989 között. A tanulmány arra is részletesen ki kíván térni, hogy a vizsgált időszakban miként, milyen módszerekkel és eszközökkel reprezentálódott a kommunizmus propagandahadjárata a legfontosabb háromszéki magyar nyelvű napilapban, a *Megyei Tükör*-ben, illetve ennek a propagandahadjáratnak milyen hatásai maradtak fenn az 1989-es rendszerváltást követően, vagyis augusztus 23. ünneplésének megszűnése után.

Tanulmányomban a sepsiszentgyörgyi *Megyei Tükör* napilap 1968 és 1989 közötti lapszámaiban fellelhető 216 újságcikk tartalomelemzésének összegzését végzem el (a cikkek részletes elemzése PhD-dolgozatom részét képezik), vagyis a médiareprezentáció elemzését kvantitatív és kvalitatív módszer segítségével vizsgálom.¹ A tartalomelemzés során nyert eredményeket 16 mélyinterjúból nyert információval vetem össze és validálom, illetve egészítem ki, melyeket az esemény résztvevőivel és szervezőivel készítettem 2015-ben. Az államszocialista rendszer sajtós, a sajtóban megnyilvánuló mítoszteremtő módszereinek és propagandaformáinak elméleti hátterét Lucian Boia 1998-ban

A Ceaușescunak és rendszerének való megfelelési kényszer szülte a *Pártunk főtitkára útmutatásai szellemében munkaruhában ünnepeltek* című cikket is, mely arról tájékoztat, hogy a megye iparvállalatai az ünnepnapot munkával töltötték.

és 1999-ben, valamint Gyórfy Gábor 2009-ben megjelent írásainak eredményeire alapozom.²

Bár köztudott, hogy 1944. augusztus 23-án Romániában tulajdonképpen királyi államcsínyre került sor, a puccs időpontja a kommunista propaganda hatására hamarosan új jelentést nyert, s hosszú évtizedeken keresztül az „antifasiszta fegyveres felkelés” és a „nemzeti és társadalmi, antifasiszta és antiimperialista felszabadító forradalom”³ emléknapiaként került megünneplésre Romániában. Augusztus 23. a vizsgált időszak legjelentősebb, legmediatizáltabb, szimbólumokban, vizuális, akusztikai, tárgyi, verbális és nem verbális kódokban legzadagabb román emlékünnepséggé nőtte ki magát.⁴

A sajtó által megfogalmazott üzenetek elméleti alapját az élet minden területére kiterjedő marxista–leninista ideológia biztosította. A segítségével megalkotott rituális, felülről irányított kommunikáció célja az egész társadalomra kiterjedő ellenőrzés, az új ideológia által előírt normák és értékek folyamatos sulykolása, valamint egy új homogén történelemszemlélet terjesztése volt. A kommunista sajtó esetében hatványozottan igaz az a tény, hogy a sajtó nem a valóságot tükrözi, hanem annak a propaganda által erősen befolyásolt, eltorzított verzióját.⁵ Ekképpen a sepsiszentgyörgyi helyi magyar sajtó a kommunista cenzúra és propaganda előírásainak megfelelően ezt az emlékünnepséget elsősorban a kommunista ideológiák terjesztésére és a hatalmon lévő rezsim legitimálására használta fel. Eszközeinek tárháza igen széles körű: miközben rendszeresen és részletesen beszámol a nemzetközi, országos, megyei szintű és helyi eseményekről, történelmi visszatekintéseket végez, folyamatosan ismétli az egyoldalú kommunikáció által előírt szlogeneket, mondanivalóját és mítoszainak tárházát úgy alakítja, hogy az az adott korszak, politikai széljárás és célkitűzés követelményeinek leginkább megfeleljen, és a racionális ítéletek helyett azt a tudatalatti képzeletvilágot táplálja, melyet saját maga hozott létre. Az emlékünnepség mögött meghúzódó valóság és a mesterségesen létrehozott rituális kommunikáció közti szakadékot egy korabeli újságíró így fogalmazza meg: „Az ünnep már megkezdődött napokkal korábban, amikor szervezték az embereket, hogy vonulnak ki a gyárból, hogy csatlakoznak, milyen jelszavas táblákat visznek, mit kell kiáltani az utcán, ez sokszor fárasztó volt, főleg a fiataloknak, mert főleg a nyolcvanas években ezek a nagy szabadtéri sport- és kulturális ünnepek is bevonultak ezeknek az ünnepeknek a programjába, és főleg a diákokat napokig, hetekig tartó próbákon készítették fel ezekre a felvonulásokra. Általában ilyenkor, május elseje előtt nem volt gond, mert tanítás volt, és óráról vagy órák után csoportosan tudtak kivonulni a felkészítésnek a színhelyére, a nehezebb augusztus 23-a volt, mert nyári vakáció lévén biza elég nehéz volt a tanulókat összeszedni, és ilyenkor a pedagógusok nagy része biza átkozta ezt az ünnepet, mert ha a tanulók hiányoztak, akkor nem a vakációt tették felelőssé, hanem a pedagógusokat. A másik dolog, hogy olyan emberek rendezték sokszor ezeket a felvonulásokat, ünnepeket, előadásokat, akik bizony számtalan esetben megalázták a pedagógusokat. Őket tették felelőssé, ha a diákok hiányoztak, ha fegyvelmetlenek voltak.”⁶

Tehát az augusztus 23-ai rendezvényen való részvétel, bár az önkéntes részvétel látszatát keltette, valójában a több tízezres tömeget megmozgató felvonulás csak a különböző szinteken gyakorolt nyomás hatására valósulhatott meg. Az évről évre visszatérő, ciklikus esemény idővel beépült az emberek tudatába. Akárcsak a szakrális ünnepekörökhöz tartozó jeles napok – melyek nyilvános ün-

neplését és a vallásgyakorlást egyébiránt tiltotta a rendszer – és ekképpen a mesterségesen létrehozott rítusok az évek múltával tényleges rítusokká váltak. A marxista–leninista ideológia vallásellenességével tehát egyrészt deszakralizálta⁷ a társadalmat, másfelől viszont a rituális kommunikáció, a propaganda és a cenzúra segítségével megeremtette saját mítoszainak tárházát.

A mítoszteremtési technika célja, hogy a lineáris logika segítségével egyszerű, közérthető, sulykolható magyarázatot adjon a nemzeti múlt bizonyos kérdéseire. Integrálja azt a jelen történéseibe, eseményeibe, és segítségével befolyásolja a jövő alakulását, úgy, hogy megeremtse a párt és a rendszer legitimitását. Már az ünnepi esemény dátuma, *1944. augusztus 23.* is első pillanattól egy *történelmi mítosz* dátumaként jelenik meg: egy új történelemszemléletet tükröz, miszerint a kommunista hatalomátvétel az egész román nép akaratának és a párt évtizedes hősi harcának eredménye. Az egyre nagyobb pompával megszervezett ünnepek során a mítoszteremtés évről évre fokozódik. Míg az 1950-es évek második felében még a nemzeti hagyományok, a hazaszeretet és a hazafiasság állnak az ideológia középpontjában, az 1965-ben meghirdetett IX. pártkongresszus már a Román Kommunista Pártot (RKP) a néphagyomány képviselőjeként jeleníti meg, a X. pártkongresszus pedig egyértelműen a párt vezető szerepét, *a párt mítoszá*t emeli mindenek fölé.⁸

A mítoszteremtési technikák követik az ideológia átalakulásának útját: az 1970-es évek elején gyakran jelenik meg a dolgozó nép vagy az egyszerű katonák sorából vett pozitív példák dicsőítése, magasztalása. Ezáltal egy újfajta mítosz, *a népből kiemelkedő szorgos, a pártot, a kommunizmust szolgáló kisember hősi*s, *példaértékű alakja* teremődik meg.

1972-ben *Emlékező történelem* című egyoldalas, fényképpel illusztrált (*Akcióban egy hegyivadász alakulat*) cikk hős katonák és munkások rövid történeteit ismerteti, akik az 1944-es események során végrehajtott tetteikkel bevonultak a kommunista köztudat példaértékű személyiségei közé. Az 1969-ben már említett *Kék Úteg tűzérei* és a dobolyi osztag aknavetősei mellett,⁹ a névtelen tábornok eleste és a Sepsiszentgyörgyön található Păiuși magaslat rövid története kerül bemutatásra U. Constantin, Alexandru Wolf, C. U. és Ucrain C., tartalékos ezredek tollából. A törzsszövegtől csillaggal elválasztva az alábbi bevezetőt olvashatjuk, melyről nem derül ki, hogy a szerkesztő megjegyzéséről van-e szó, de formai szempontból és tartalmát illetően erre következtethetünk: „A sepsiszentgyörgyieknek ismerős ennek a magaslatnak a neve, amely északnyugat felől őrködik a város felett. Az idősebbek emlékeznek rá viszont, hogy a Víztoronyok dombjának nevezték valamikor.

Sepsiszentgyörgy lakói többségének David Păiuș post mortem hős hadnagy neve, amely ehhez a magaslathoz kötődik, jól ismert. Ezek a sorok csak arra hivattak, hogy felemlégesék a fiatalabb nemzedékeknek azokat a hőstetteket, amelyeket sohasem szabad elfelejteni.”¹⁰

Păiuș hadnagy emlékműve napjainkban is szerves része a sepsiszentgyörgyi románok ünnepési színtereinek, január 24-én és december 1-jén rendszeresen koszorúzásra kerül sor az emlékműnél.

1973-ban Daróczi Ferenc és K. Kovács Imre tollából a kommunizmus két példaértékű munkásemberének életútját ismerheti meg az olvasó. Egyikük Mátyás Gergely, aki cselédből lett a Kommunista Párt aktivistája, a másik pedig az illyefalvi, egykori fronthatáron élő Kertész Irén óvónő, aki nemcsak az 1944. augusztus 23-ai illyefalvi eseményekről mesél, hanem arról is, hogy miként vált a párt

jeles dolgozójává: „Illyefalvára jöttem óvónőnek. 1940-ig Angyaloson is dolgoztam, '40-ben visszajöttem ide az urammal és két gyermekemmel. Szinte hihetetlen volt, hogy a magyar hatóságok azokban az időkben nem adtak nekem megbízatást, mert román nyelven végeztem az óvónőképzőt. Megkaptam jó bőven a részemet én is az üldöztetésből.”¹¹

Nagy mennyiségű, a kor szellemének megfelelő pozitív példát, példaértékű munkások és katonák élettörténetét sulykolja tehát az újság az 1970-es években. A Ceaușescu-korszak második szakaszának kezdetén tartunk csupán, ekkor még enyhébb a cenzúra, a propaganda pedig lehetővé, sőt kívánatosá teszi az *élmunkásmítosz* és az *élteljesítmények mítoszának* terjesztését. Ennek fényében *Történelmi sorsforduló* címmel Vargyasi Miklós is arról ír 1973-ban, hogy Kovászna megye és az egész ország dolgozói „újabb sikerekkel, újabb megvalósításokkal köszöntik legnagyobb nemzeti ünnepüket”. A cél pedig az „ötéves terv határidő előtti teljesítése”.¹² Az 1975-ben megjelent *Augusztusi győzelem* című kétoldalas írás kiválóan szemlélteti a X. pártkongresszus és a propaganda által előírtak megjelenítését, az *ötéves tervek misztifikálását*, miszerint egyes Kovászna megyei vállalatok hozzájárultak ahhoz, hogy a megye az ötéves tervben előirányzott teljesítményeket általában négy és fél év alatt tudta teljesíteni: „Mindezek a tervszerű munka és gazdálkodás, az RKP bölcs országfejlesztési politikájának eredményességét vetítik elénk. Mindaz, amit elértünk, történelmi mértékkel mérve is rendkívül jelentős, s új, boldogabb korszak alapját, ragyogó távlatainkat vetette meg [...] Ötödik ötéves tervünket jóval határidő előtt teljesítjük, négy és fél esztendő gyümölcse csaknem készen áll.”¹³

Az ötéves tervek és a pártkongresszusok szaporodásával a kisemberek megtapasztalhatják, hogy ők – vagyis leginkább néhány közülük kiválasztott – ha rövid időre is, de kitörhetnek az ismeretlen dolgozó tömegeből, és fáradhatatlan munkájukért az emlékünnepség alkalmából kitüntetésben részesülnek. A rendszer által bemutatott pozitív példák azt sugallják, hogy mindenkinek a munkások tömegét kell követnie, céljuk tehát a közvélemény uniformizálása, ellenkező esetben a kívülállót könnyen a rendszer ellenségének, reakciónak kiálthatják ki.

A személyi mítoszteremtés egy másik válfajának is szemtanúi lehetünk az 1970-es évek elején, amikor a fővárosi eseményekről való tudósítás során Ceaușescu neve és portréja mellett az Aviatori téren Marx, Engels és Lenin arc képe is egyre gyakrabban feltűnik, és a tudósító az elhangzott román jelmondatokot is közli: „23 August libertatea ne-a adus!” vagy „Un partid avem și-un nume prețuite mult în lume!”¹⁴ Az egyszerű munkások és katonák története mellett az 1970-es évek elején ugyan felelegetik a kor ideológiájának vezető személyiségeit is, azonban az 1968-as csehszlovákiai eseményeket követően a moszkvai fennhatóság elutasítása következik be. Ceaușescu politikája ezt követően nemzeti irányba fordul. Ez a politikai váltás egyrészt megteremti a *hivatalos ellenségkép*, valamint a *megmentő mítoszt*, vagyis azt az országot fenyegető külső ellenségképet, melytől a párt és annak vezére megmenti a hazát és a nemzetet, Messiás-szerepben tündököl.¹⁵ Másrészt ez a váltás a kommunizmus propagandagépezetének kiváló lehetőséget biztosít arra, hogy az emlékünnepségek alkalmából a sajtóban felvonultassa és saját ideológiájának megfelelő színben tüntesse fel a *nemzet nagy hőseit*. Így adja saját ideológiáját történelmi események, irodalmi idézetek szintjén Mihai Viteazul, Horia, Nicolae Bălcescu, Alexandru Ioan Cuza, Mihai Eminescu és mások szájába. Ez a technika elsősor-

ban január 24-e, május 9-e és december 1-je ünneplése alkalmával szembetűnő.¹⁶ A december elsejei emlékűnnepség kommunizmusban történő újra-élesztése kapcsán Maria Bucur kihangsúlyozza, hogy a korabeli elit úgy próbál Erdély felett történelmi jogot formálni, hogy az ünnep történelmi háttérét és a román nép szabadság iránti igényét egészen az ókori Daciáig és Traianusig vezeti vissza,¹⁷ a múltbeli események történelmi íve tehát jelentősen kitágul, a románság eredetét, *eredetmítosztát*, valamint a mitikus személyek körét rendszerint egészen a dákoromán időszakig vezetik vissza.

A történelmi események és összefüggések leegyszerűsítése a lineáris logika segítségével a kommunista propagandagépezet egy gyakran alkalmazott technikája. A közösségi emlékezet fölött létrehozott kontroll következménye az is, hogy a kommunizmus alatt számos alapmű és referenciaanyag született, melyek azóta is uralják a románság egy jelentős részének – téves – történelmi és közösségi emlékezetét.

Az 1970-es évek végére, az 1980-as évek elejére már egyre mélyebb szakadék húzódik a mindennapi valóság és a propagandagépezet által teremtett világgép között. A szocialista ünnepek létrehoztak egy ciklikusan visszatérő szakrális időt, amely egyre jobban beleivódik a privátszféra mindennapjaiba, homogénizálja az élet minden területét. A kisemberek pozitív példái egyre ritkábban kerülnek megemlítésre, helyüket átveszi a kommunista párt és az elnöki házaspár dicsőítése. Az emlékűnnepségeken egyre gyakrabban hangzanak el a „Ceaușescu és a párt”, „Ceaușescu és a nép” szlogenek.

Az élet minden területén elhatalmasodó Ceaușescu-rezsim legitimálási törekvésének fokozódásával párhuzamosan az 1980-as évek második felére Ceaușescu személye körül kialakul az a *személyi kultusz*, mely minden más mítoszt és kultuszt maga mögé parancsol, s ellentmondást nem tűrő módon bitorolja a teljes ünnepkört, annak minden részletét, így adva legitimitást diktatórikus hatalmának gyakorlására.

„Înaintea erau și portretele a unor membrii din biroul politic executiv, cum ar fi Gheorghe Apostol, Bodnăraș sau Gheorghe Maurer, până la un moment dat când a început să apare cât mai pregnant cultul personalității, și atunci se ducea numai portretul lui Ceaușescu, și pe urmă portretul Elenei Ceaușescu.”¹⁸

1984-ben az emlékűnnepség negyvenedik évfordulója alkalmából Bukarestben és a megyeszékhelyen is ünnepi gyűlésre és számos emlékérem és kitüntetés átadására került sor.¹⁹ A cikkek nagy része ezekről az eseményekről tudósít, hisz nemcsak katonatiszteket léptettek elő ezen a jeles napon, hanem Románia Szocialista Köztársaság Államtanácsának határozata alapján magát Ceaușescut is: „Az antifasiszta és antiimperialista társadalmi és nemzeti felszabadító forradalom 40. évfordulója Emlékérmeket adományozza NICOLAE CEAUȘESCU elvtársnak, a Román Kommunista Párt főtitkárának, Románia Szocialista Köztársaság elnökének.”²⁰ A *Megyei Tükör* hasábjain olvasható a határozat teljes szövege, valamint Ceaușescu beszéde is, melyben az ország gazdasági fejlettségét, elért eredményeit mutatja be, s kifejti, hogy a kitüntetés az eddigi munka elismerése, de buzdítás is a jövőre vonatkozóan. Majd egy újabb tudósítás következik, arról, hogy Ceaușescu elnöki rendelettel Elena Ceaușescut és a pártvezetést néhány magas rangú tagját az általa nemrég kapott emlékéremmel tünteti ki.²¹

A rangfokozatokban való ünnepélyes előléptetések alkalmából Ceaușescunak egy második beszédét is közli az újság, amiben arra biztat, hogy a hadseregnek „szüntelenül tökéletesítenie kell katonai és politikai felkészültségének szint-

jét”.²² Ekkorra már a nacionalista diskurzus egyértelműen a hatalom és a rezsim legitimitációját szolgálja, megfogalmazza a rendszer iránti lojalitás követelményeit, Ceaușescu pedig mint a nemzet vezére a nemzet ellenfelei elleni harcra szólít fel. A pártfőtitkár mitikus alakja a szocialista Románia megteremtőjeként, amolyan Messiásként jelenik meg, a fő Jó megtestesítőjeként. A párttal, az ideológiával szembehelyezkedők pedig a Rossz oldalt képviselik, ők a társadalmi fejlődés ellenségei.²³

1986-ban összesen öt cikk emlékezik meg augusztus 23-ról a *Megyei Tükörben*. Ebből kettő *Augusztus fényei* Vargyasi Miklós tollából, valamint a *Negyvenkét győzelmes esztendő* visszatekintés, az 1944 óta és a „Nicolae Ceaușescu-korszak” kezdete óta eltelt időszak számbavétele és hálája kifejezése „az ország legszeretettebb fia iránt, a ragyogó államférfi, az új társadalom nagyszerű építője, a nemzetközi kommunista és munkásmozgalom kiemelkedő személyisége, a párt főtitkára, az ország elnöke NICOLAE CEAUȘESCU elvtárs iránt”.²⁴ A köszönetnyilvánítások sorából ekkor már Elena Ceaușescu sem marad ki. A cikkeket ugyanaz a túlfűtött, erőltetett nyelvezet jellemzi, mely ékes bizonyítéka az 1980-as évek második felében tapasztalt teljes represszióknak, az egyszemélyes teljhatalom eluralkodásának. A Ceaușescunak és rendszerének való megfelelési kényszer szülte a *Pártunk főtitkára útmutatásai szellemében munkaruhában ünnepeltek* című cikket is, mely arról tájékoztat, hogy a megye iparvállalatai az ünnepnapot munkával töltötték.²⁵ A Ceaușescu-korszak második felében, amikor a kommunista propaganda az élet minden területét a legszigorúbb módon ellenőrizte, az emlékünnepség központjában már nem egy régmúlt esemény áll, hanem egy olyan jelen történései, melyet a párt és annak vezetője, Nicolae Ceaușescu hiperbolizált alakja dominál. Ezt a dominanciát igazolják az egyik interjúalany augusztus 23-i visszaemlékezései is: „igaziból a párt erejét volt hivatott demonstrálni, a Ceaușescuét, illetve a Ceaușescu-házaspárét, az augusztus 23-a is mindig arra volt kihegyezve. A nemzeti itt mindig másodlagos volt, persze abban a szószban volt feltárlva, de mégiscsak a hús az Ceaușescu volt benne. A nemzeti csak mártás volt körülötte, és minden ünnepély erre volt kihegyezve. Ebből a szempontból két dolog volt, amire nemzetiként lehetett tekinteni: a Mihai Viteazul-szobor és a román katona [szobra]. Ezeknek az ünnepélyes felállítása, hiszen a Mihai Viteazul-szobor felállításakor Ceaușescu is itt volt, ő leplezte le a szobrot – azok egyértelműen a magyar közösség számára szerkesztett üzenetek voltak, hogy világos legyen: ez itt Románia, ezt értsétek meg.”²⁶

Az augusztus 23-ai ünnepségek és felvonulások ugyanakkor díszleteikkel, szlogenjeikkel, a párt vezetőinek köszöntésével, a kötelező tapssal a társadalmi kontroll gyakorlását, a közösségi hűségértékét is hivatottak voltak táplálni. A kommunista propaganda által hirdetett transzcendens tartalmakkal pedig a vallásos élménnyel egyenértékű hitet próbáltak közvetíteni a tömegek felé.²⁷ Olykor azonban kevés sikerrel: „Az érdekes az volt, hogy a barátomék ott laktak az Iskola utca végén, ahol most tömbház van, akkor egy kertes ház volt, és egy-egy ilyen felvonulás után a Mikó előtt, mikor vonultak el, a kertjük tele volt ilyen jelmondatokkal. Az utcán nem merték eldobni, hanem bedobták a kertbe.”²⁸

Mintegy összegzőképpen érdemes elmondani, hogy az 1965 és 1989 között megvizsgált 216 újságcikk magas száma, az egyes tudósítások hossza, valamint a gyakori teljes körű, képanyaggal gazdagított (külföldi, fővárosi, megyeszékhely-

lyi, településekre lebontott, élettörténeteket tartalmazó) tudósítások egyértelművé teszik, hogy *augusztus 23.* a korszak legjelentősebb, legimpozánsabban megszervezett és díszletezett emlékünnepe volt. Jelentéstartalmát illetően ez az ünnep csak kismértékben módosult a vizsgált több mint harminc év alatt. Az antifasiszta és antiimperialista jelzők idővel bővültek a „fegyveres felkelés” tartalommal, s a hetvenes évek elejétől explicite is kimondják a cikke írói, hogy ez az ünnep „alkalmat teremt a számvetésre és a mérlegkészítésre”.

Az augusztus 23-ai ünnep tökéletes leképezése a Ceaușescu-korszak „evolúciójának”. A cikkek tartalmán és nyelvezetén keresztül látható az az egyre hatóságosabban, mindent átítató módon eluralkodó sötét diktatórikus rendszer, mely teljhatalmával uralta és birtokolta az élet minden területét, cenzúrázási technikáján nagyon ritkán tudott átcúsálni esetleg olyan cikk, melynek mögöttes tartalmából mást, némi kritikát, jövőbeni vágyat is kiolvashatott az figyelmes olvasó. Ettől a néhány cikktől eltekintve az elemzett cikkek nyelvezete és tartalma tökéletesen visszaadja a rendszer technikáit, törekvéseit, módszereit. Az ünnepek igazi hátterét, a forgatókönyveket, a szervezők kilétét és szervezési technikáikat a mélyinterjúkból ismerhetjük meg, mint ahogy azokat a váratlan és valójában megtörtént, olykor anekdotikus eseményeket is, amelyek ugyan nem tudtak átcúsálni a cenzúra falán, de élénken élnek mai napig is a visszaemlékezésekben.

A propagandagépezet sikeres ténykedése következtében, a közösségi emlékezet fölött teremtett kontroll a kommunizmus ideje alatt eredményes volt: olyan mértékű ideológiai agy mosást hajtott végre, olyan tárgyi, valamint szellemi örökséget hagyott az utókorra, melynek téves világképe és történelemszemlélete mai napig élénken él a közösségi emlékezetben, és komoly küzdelmeket folytat a rendszerváltás után kialakult demokratikus tartalmakkal és értékekkel.

■ JEGYZETEK

1. A kvantitatív módszer az adatok mennyiségére és az ebből adódó induktív következtetésekre összpontosít. A kvalitatív megközelítés a közlemény, vagyis a mi esetünkben a szöveg latens, szemantikai tartalmának megfejtésére és az abból levonható mögöttes tartalmakra koncentrál. Az elemzési módszer során a hipotézis és a kutatási program konkrét tartalomelemző folyamatra lefordítva operacionalizálható, tehát szisztematikus elemző lépések segítségével megbízható és követhető módon feltárható a szövegek mélyszerkezete. (Antal 1976 és Krippendorff 1995, hivatkozva Kérdő Andrea: *A tartalomelemzés elméleti és gyakorlati alkalmazása*. Budapesti Gazdasági Főiskola, Bp., 2008. 10–17. és 55. In: http://elib.kkf.hu/edip/D_13763.pdf (letöltve: 2015.06.19.)
2. Lucian Boia: *Miturile comunismului românesc*. Editura Nemira, Buc., 1998; *Două secole de mitologie națională*. Humanitas, Buc., 1999. (A továbbiakban: Boia 1999a.); *Történelem és mítosz a román köztudatban*. Kriterion Könyvkiadó, Buk., 1999. (A továbbiakban: Boia 1999b.) és Gyórfy Gábor: *Rituális elemek a romániai államszocialista sajtópropagandában*. Médiakutató 2009 nyár. (A továbbiakban: Gyórfy 2009.). In: http://www.mediakutato.hu/cikk/2009_02_nyar/02_romania_ritualis_allamszocialista_sajtopropaganda (letöltve: 2016.11.19)
3. Boia 1999b. 83.
4. Niedermüller Péter: *A szokás kutatás szemiotikai aspektusai*. In: Hoppál Mihály (szerk.): *Előmunkálatok a Magyarság Néprajzához* 9. Bp., 1981. 177–200.
5. Lásd a kommunista cenzúrákatás eredményeit: Bogdan Ficeac: *Cenzura comunistă și formarea „omului nou”*. Nemira, Buc., 1999; Adrian Marino: *Cenzura în România. Schiță istorică*. I–VI. Sfera Politicii. Buc., 1997. 49–54; Uő: *Cenzura în România*. AIUS, Craiova, 2000; Cseke Péter: *A kisebbségi sajtó nyilvánosság korlátozása Romániában (1919–1989)*. In: *Paradigmaváltó erdélyi törekvések*. Kriterion, Kvár, 2003. 234–255; Papp Z. Attila: *Romániai magyar sajtóvilág a második világháború végétől 1989-ig*. Regio 2004. 15. évf. 1. sz. 45–64.
6. Interjú P.S.-sel.
7. Gyórfy 2009.
8. Uo.
9. Megyei Tükör 1969. augusztus 23.
10. Megyei Tükör 1972. augusztus 23.
11. Megyei Tükör 1973. augusztus 22.
12. Megyei Tükör 1973. augusztus 22.
13. Megyei Tükör 1975. augusztus 22.

14. [Augusztus 23 szabadságot hozott nekünk] [Egy pártunk van és egy nevünk, melyeket világszerte becsülnek!] Megyei Tükör 1972. augusztus 25.
15. Gyórfy 2009.
16. Megyei Tükör 1973. január 24. Megyei Tükör 1979. január 24.; Megyei Tükör 1987. május 9.
17. Maria Bucur: *Birth of a Nation. Commemoration of December 1, 1918 and National Identity in Twentieth-Century Romania*. In: Maria Bucur – Nancy M. Wingfield: *Staging the Past. The Politics of Commemoration in Habsburg Central Europe, 1848 to the Present*. Purdue University Press, West Lafayette, Indiana, 2001. 306–309.
18. Interjú M. D-vel. „Kezdetben a politikai végrehajtó iroda egyes tagjainak portréit is vitték, mint pl. Gheorghe Apostol, Bodnăraş vagy Gheorghe Maurer portréját, addig a pillanatig, amíg a személyi kultusz kezdett megjelenni, és ekkor már csak Ceauşescu és Elena Ceauşescu portréja volt látható.”
19. Megyei Tükör 1984. augusztus 21.; Megyei Tükör 1984. augusztus 22.; Megyei Tükör 1984. augusztus 23.
20. Megyei Tükör 1984. augusztus 22.
21. Megyei Tükör 1984. augusztus 21.; Megyei Tükör, 1984. augusztus 22.
22. Megyei Tükör 1984. augusztus 23.
23. Gyórfy 2009.
24. Megyei Tükör 1986. augusztus 23.
25. Megyei Tükör 1986. augusztus 25.
26. Interjú K. J.-vel.
27. Gyórfy 2009.
28. Interjú P.S.-sel

